

בעין חינוכית

בעין חינוכית מספר 97, כ"ו באלול תשע"א

חינוך לאמונה ולתשובה במשנת האדמו"ר מפיאסצנה זצ"ל הי"ד

הרב יונה גודמן, ראש תחום חינוך אמוני, מכללת אורות ישראל

אמת עמוקה, כי חרף היתרונות שבהתגייסות קבוצתית למשימה, טבע האדם מביא לכך שלעתים כל אחד מזניח את חלקו והמשימה נותרת גלמודה. על צדקת ההיגיון שבאמירה עממית זו יכולים להעיד למשל קיבוצניקים לשעבר. חלקם טוענים כי הרעיון של אחריות שיתופית נכונה בתיאוריה, אך לדעתם במציאות אנשים לא תמיד מגלים אחריות ראויה ולפעמים כל אחד מותיר את המשימה לחברו. על כן הם העדיפו לפרוש ולגור במקום שבו כל אחד אחראי אישית לרכושו ולפרנסתו. כן יבשרו לנו גם תומכי ההפרטה ברמה הלאומית, המאמינים כי מפעלים בבעלות ציבורית של המדינה מופעלים בפחות מסירות ואחריות מאשר מפעל בבעלותו הפרטית של אדם. דוגמאות אלו מלמדות על הלכח הכלכלי-חברתי שניתן להסיק מהפתגם החז"לי על "קדרא דבי שותפי".

אך האדמו"ר מפיאסצנה זצ"ל הי"ד² רואה באמירה חז"לית זו דווקא מסר חינוכי עמוק, שניתן ללמוד ממנו פרק על דרכי חינוך לחיים של אמונה בדורנו. לדבריו, מציאות שבה סומכים על האחר ולכן מסירים אחריות, מתקיימת אף אצל תלמידינו אשר "חונכו" בלי משים כי האחריות למצבם האמוני מוטלת על מחנכיהם ועל הוריהם, ולא עליהם! תחושה זו מביאה לכך שהם מסירים אחריות אישית מצמיחתם האמונית. כדבריו:

לא די ללמד את הנער רק שחוב עליו לשמוע לקול המחנך ותו לא [...] העיקר הוא להכניס בלבו דעה

מה עדיף – טיפוח למידה שיתופית של תלמידים בקבוצות קטנות, או ביכור למידה יחידנית עת כל אחד מתקדם בקצב ובסגנון המתאימים לו? כיצד עדיף להכין משימה איכותית – לבד או יחד עם חבר? ההיגיון אומר כי עבודה עם שותף תשביח את התוצאה. כן הדבר לגבי לימוד למבחן וכן הדבר בדברים גדולים כמו הקמת מפעל או הובלת תהליך ציבורי. זאת על משקל דברי הכתוב "טובים השניים מן האחד" (קהלת ד, ט)¹.

דא עקא, דברי חז"ל מורכבים יותר ממה שעולה מעיון בפרק אחד בלבד. חז"ל עצמם הביאו כמה פעמים בש"ס אמרה עממית המבטאת מסר הפוך: "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" (עירובין ג; גיטין סא; חולין ו; בבא בתרא כד). פירושה המילולי הוא שסיר ששניים אחראים יחדיו על בישול תוכנו, רוב הסיכויים שהמאכל יצא לא קר ולא חם. ייתכן כי כל שותף סומך על חברו שיחמם את הסיר וזה עלול להביא להזנחת המשימה על ידי שניהם. מכאן נראה שעדיפה לעתים אחריות אישית על התבשיל או על המשימה, כי אז מובטחים אנו שהאדם יודע שלא ניתן לצפות שאחר יטפל בעניין. הוא יודע שעליו לגלות אחריות מלאה בעצמו.

למותר לציין כי חז"ל בדבריהם לא התכוונו לתת לנו דגשים לעבודת מטבח יעילה. קביעתם נועדה לבטא

¹ הפסוקים בהמשך שם מביאים כמה וכמה נימוקים ליתרון שיש בפעולה של שניים ויותר יחדיו: "אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעַמְלָם: כִּי אִם יָפְלוּ – הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְאֵילוֹ הָאֶחָד יְשִׁיפוֹ וְאִין שְׁנֵי לְהַקְיָמוֹ: גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וְלְאֶחָד אֵיךְ יָחַם: וְאִם יִתְקַפוּ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעֲמְדוּ נִגְדוֹ וְהַחַיִּט הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְמִהְרָה יִנְתָּק:"

² למבט על חיי האדמו"ר, וקטעים מרגשים מיומנו האישי, ראו: בעין חינוכית מספר 17, מרחשוון תשס"ז.

זו שידע שהוא, הנער בעצמו, הוא עיקר המחנך [...] עליו הטיל ה' חוב זה לגדל ולחנך את נצר זה, את עצמו, לעץ גדול, עץ החיים, ולעשותו לעבד ה', צדיק וגדול בתורה [...] וכל כמה שיוכל יכפיל האב והמלמד להבין ולהשכיל את הנער בזה בדעת ושכל ואת החובה שהוא נושא את עצמו לגדל ולחנך איש ישראל (חובת התלמידים, עמ' י).

האדמו"ר נותן כאן הדרכה חינוכית רבת-משמעות. יש לשבור את האשליה שחלק מהצעירים מאמינים בה כי האחריות לעולמם האמוני והמעשי מוטלת רק על המחנך ועל ההורה. במצב העכשווי רבים הצעירים האומרים לעצמם בתת-מודע כי "הורי אחראים שאני אתפלל, ותפקידי להסביר לו למה איחרתי. המחנך אחראי שאצמח רוחנית – הן על ידי לימוד תורה הן על ידי השתתפות בסמינריון תורני עם הכיתה. עלי מוטלת האחריות להביא אישור שיצדיק את העדרותי...".

האם כוונת האדמו"ר שהמבוגרים אינם מחויבים לצמיחתו האמונית של הילד? חלילה, אך הוא מצפה כי נלמד את הילד שהוא האחראי והיוזם, וכי תפקידנו כמבוגרים הוא לסייע ולתת לו הדרכה כיצד להצליח במשימתו.

האב והמלמד הוא רק (= בסך הכול) המורה אשר יורה, איך יחנך הוא את עצמו ומה דיבר ה'. כמו מי שבא לשאול שאלה בענייני איסור והיתר, שהדיין הוא רק המורה אשר יורה מה כשר, אבל עיקר העושה הוא בעל הבית בביתו ורק עליו האחריות שיהיה כשר וישליך את האיסור והטריפה (שם, עמ' יא).

מכאן, כי עיקר משימתנו אינו לפקח שהתלמידים יעשו מעשים טובים, אלא לסייע להם לבנות את רצונם לעשות מעשים טובים. במצב זה, אם ירצו סיוע בידיעת המעשים או בהתגברות על מכשולים, נשמח לסייע להם ללמוד את תפקידם או לממש את רצונם.

דברי האדמו"ר הי"ד הם מהפכה. על פניו, הם מיועדים לצעירים הצריכים ללמוד שעליהם לקחת אחריות על עתידם הרוחני. ברם, הוא כותב את דבריו במכתב גלוי ל... מחנכים ולהורים! ללמדנו כי לדעתנו על המציאות המעוותת (גם) המחנכים אחראים! אף למחנך שותפות במצב המעוות שבו המבוגר נתפס כאחראי ולא הילד עצמו. אף המחנך וההורה צריכים

לשנות "ראש" ולתקן את תפיסותיהם. אל דאגה, אף לצעירים עצמם האדמו"ר יפנה, בין השאר באמצעות ספרו החינוכי "חובת התלמידים" אשר ייחודו בהיותו ספר חינוך שאינו מדבר על התלמידים, אלא אתם.

דברי האדמו"ר מלמדים אותנו כי במקום ליצור חינוך תורני שבו המורה לוקח על עצמו עוד ועוד אחריות למצב תלמידיו: בצניעות, בתפילה, בלימוד תורה ועוד – יש ליצור חינוך תורני שבמוקדו החתירה להעצמת הרצון של הילד עצמו. משפחה או בית ספר המאמינים במסר זה יבטאו אותו גם בהכרעותיהם בדבר כמות ההשקעה במשמעת ובעונשים לעומת כמות ההשקעה בבניין הרצון.

מסר אמוני זה עשוי לשמש לנו צידה לדרך לקראת שנה חדשה של עשייה חינוכית. עשייה חינוכית עם ילדינו, אך חשוב לא פחות – עשייה חינוכית עם... עצמנו! האם אין גם אנו רואים את חוסר ההצלחה שלנו להמשיך לצמוח אמונית בתחומים מסוימים כאשרמתם של גורמים אחרים? יש לנו נימוקים רבים מדוע אנו לא מצליחים: בגלל המצב הכלכלי שלנו; בגלל אופי בית הכנסת; בגלל בן הזוג או ההורים; בגלל המצב בארץ; בגלל שאני טרוד בענייני תלמידי...

דברי האדמו"ר היקרים צריכים לשמש קריאה אישית לכולנו. לקראת השנה החדשה עלינו להעמיק את אחריותנו האישית לצמיחתנו האמונית. לזכור כי חיים רוחניים של "קדרא דבי שותפיי" לא מחממים ולא מקררים, אלא נותרים פושרים...

האתגר אינו רק לשפר את מעשינו (יותר לימוד תורה, יותר חסד, פחות לשון הרע) אלא לשדרג את עצם תפיסתנו; ללמד את עצמנו לקחת אחריות מלאה יותר על עולמנו האמוני ולעמול תדיר בבניינו.

חוק הוא ברוח האדם שכשיש לו על מי לסמוך, מרשל הוא עצמו וסומך על זולתו [...] וכשישכיל לדעת שהחוב עליו, הוא בעצמו המדריך והמחנך, יתאמץ ולא יתירשל (שם, עמ' יא).

.....
(ניתן לעשות מנוי על דפי "בעין חינוכית" ללא עלות. נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il)